

Ivan Juras

Sveučilište u Zagrebu
Arhitektonski fakultet
HR - 10000 Zagreb, Kačićeva 26

Izvorni znanstveni članak • Original Scientific Paper
UDK • UDC 72.036

Rukopis primljen • Manuscript Received: 30.01.1996.
Članak prihvaćen • Article Accepted: 27.06.1996.

Od regionalnoga do univerzalnoga i natrag

From the Regional to the Universal and Back

Ključne riječi • Key words

historicism
regionalizam
teorija arhitekture
univerzalizam

historicism
regionalism
theory of architecture
universalism

Sažetak • Abstract

Kako su moderna i postmoderna internacionalni stilovi koji su zanemarivali *genius loci*, pojedini su arhitekti željeli odrediti identitet mjesta oslanjajući se na graditeljsku baštinu. Taj je proces intenzivniji tijekom posljednjih 30 godina, s manje ili više uspjeha, pri čemu se koristio regionalizmom, jednom ga primjenjujući doslovno, drugi put refleksivno, sve dok se nije pojavila dekonstrukcija, koju to uopće nije zanimalo.

Since modern and post-modern architecture were international styles that neglected the *genius loci*, some architects wanted to define local identity by turning to the architectural heritage. This process came to stronger expression during the last 30 years during which regionalism was more or less successfully used. Sometimes it was expressed explicitly, at other times reflexively, until the appearance of deconstruction, which showed no interest in it at all.

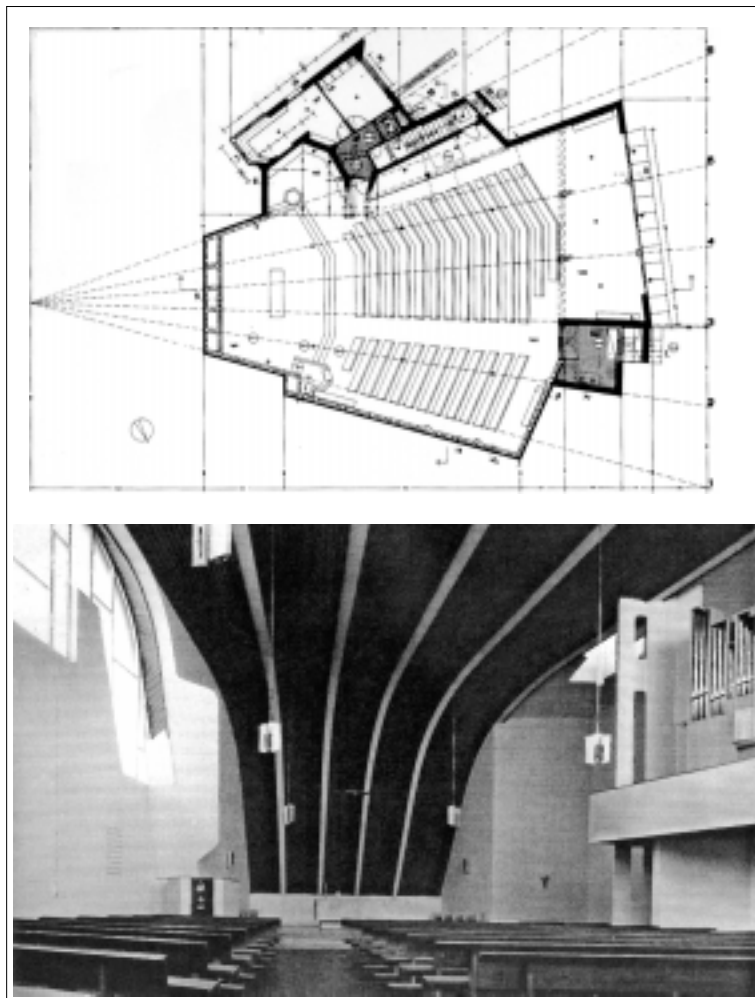
■

Kroz cijelo 20. stoljeće provlači se rasprava je li univerzalizam istančana destrukcija tradicionalne (elementarne) kulture, odnosno kada i kako treba odbaciti kulturu prošlosti. To se posebno odnosi na "male" narode jer pripadnici velikih nacija smatraju da svaka kultura baš i nije sposobna nositi teret moderne civilizacije. Treba sudjelovati u njezinu teretu i apsorbirati ga, te pronaći ravnotežu između ta dva zahtjeva. Obično se smatra da je to lako postići u modernim demokracijama u kojima, htjeli mi to priznati ili ne, vlada trijumf onoga najprirodnijega i najgorega u čovjeku: sebičnosti, agresivnosti, nagona krda (v. raspravu o Cvjetnom trgu) itd. Kada se traže uporišta za razne misaone konstrukcije, poseže se za najrazličitijim tvrdnjama poput sljedećih: aposlutna istina pripada samo Bogu, postoji dogmatizam pojedinačne istine (ali samo u bračnim odnosima, o. p.), sindrom "ili-ili", istina je uvredljiva, postupak dokazivanja mnogo je bolji dio od samog zaključka. Iza tobožnjeg pluralizma odnosno tolerancije krije se manjak kriterija vrednovanja, a onda i mogućnost izbora između suprotstavljenih tvrdnji. Pri svemu tome rabe se metode slikanja riječima pa tako ostvareni učinci pripadaju sasvim drugim područjima, a najmanje arhitekturi.

No unatoč svemu tome, vrijedno je pokušati istražiti područje i rubne zone jednog novog i starog iskustvenog kruga. Kako je arhitektura jedna od bitnih, a ponekad i jedina odrednica kulture nekog naroda, nužan je autentični dijalog između nacionalnoga (kulturne baštine) i internacionalnoga (nove kulture ili supkulture). Bez dubinske analize može se reći da slabost moderne leži u organizaciji slobodno stojećih kuća koje nisu stvarale dojam pripadnosti, a nisu se ni prilagođavale zatečenom krajoliku. Poseban je problem bio u zabludi da oblikovanje počinje iznutra prema van. Iako je moderna osporavana zbog njezina dogmatizma, ona nije nikad odbacivala prošlost već nije prihvaćala reprizu. Paralelno s modernom, iako periferno, razvija se i regionalizam stvaran na lokalnim predodžbama i vrijednostima, osobito nakon Drugoga svjetskog rata. Zato ne postoji jedinstveni izraz već se može razlikovati:

1. *historijski regionalizam* (samoregulatorni sustav),
2. *historicistički regionalizam*, koji je utemeljen na knjigama, a ne na neposrednom iskustvu,
3. *realistički regionalizam*, koji je prihvatljiv stanovništvu sa svim njegovim sentimentalnim vokabularom,
4. *regionalni regionalizam*, koji prema Framptonu, proizlazi iz činjenice da je djelovanje pojedinog arhitekta svedeno na samo jednu regiju (Louis Kahn – Philadelphia, Rožić – Makarska),
5. *latentni regionalizam*, koji je trenutno oslonjen na teorijske postavke (Raimund Abraham),
6. *arheologijom posredovani regionalizam* (Alessandro Anselmi – Calabria),
7. *participirajući regionalizam* (Lucien Kroll – Bruxelles).

Za svaki navedeni tip regionalizma možemo reći da ima anticentristički stav i svaki se od njih nalazi između dviju bitnih odrednica. Jedna je ideja lokalnog konteksta (i topografske konfiguracije), a druga je retorika materijala (tradicionalni ili neki s neobrutalističkim manirama). Uvijek su zaokupljeni "mjestom", a ne prostorom.

SL. 1. Alvar Aalto: crkva Detmerode, Njemačka

Izvor • Source
 Alvar Aalto, Verlag für Architektur Artemis, Zürich: 168.

FG. 1. Alvar Aalto: Detmerode Church - Germany

Zahvaljujući finom prijevodu (Nevena Mikca) eseja Kenetha Framptona *Perspektiva kritičkog regionalizma*¹, te članka *Perspektiva kritičkog realizma*², možemo reći da je definicija regionalne arhitekture uvijek vezana za snagu provincijske kulture koja može kombinirati artistski potencijal regije i interpretirati vanjski utjecaj.

Analizom obilježja pojedinih tipova regionalizma uočljivo je da ga moderna i postmoderna svojataju. Moderna zato što je dopustila postojanje regionalizma i na perifernom području, ali ga je prihvatila i kroz kritički regionalizam. Zato se Hannes Meyer, kao jedan od najortodoksnijih funkcionalista, nikad nije odrekao *geniusa loci* i prema osobnoj izjavi uvijek je posjećivao lokaciju predviđenu za građenje jer "... biljke, životinje i minerali više govore o specifičnostima mjesta"³. Postmoderna to čini posredstvom historijskog i historističkog regionalizma. Modernu ne zanima vernakular kao spontani proizvod raznih kombiniranih interakcija već određenje onih regionalnih "škola" koje prihvaćaju sintezu između zatečenih oblika na koje se onda nakalempljuje normativna tipologija racionalizma. Tako su stvoreni hibridni oblici, koje Frampton potvrđuje navodeći djela Alvara Alta i

1 "ČIP" 1/1986: 30 - 31.

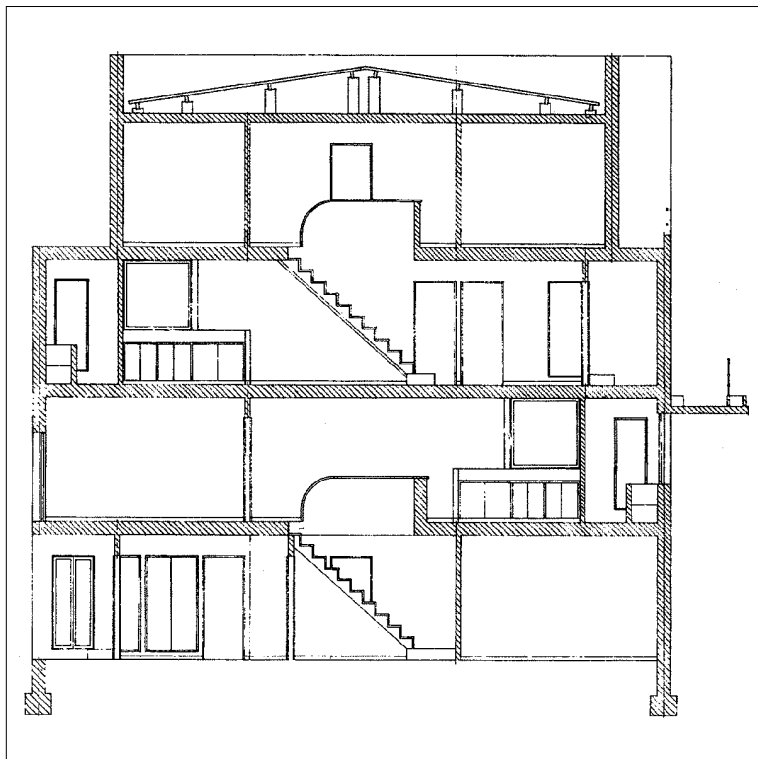
2 "ČIP" 2/1986: 28 - 30.

3 Claude Schnaidt, *Hannes Meyer*, Verlag Arthur Niggli, Teufen AR, 1965: 27.

SL. 2. Alvaro Siza:
stambena kuća, Bouca,
Porto, 1973-1977.

Izvor • Source
 Alvaro Siza, Ensemble
 d'habitations SAAL: 46.

FG. 2. Alvaro Siza:
 Residential building,
 Bouca, Porto, 1973-77

Alvara Size (koji ima posebno istančan osjećaj za lokalnu rasvjetu). Kreativni je regionalizam mekši oblik kritičkog regionalizma jer više poštuje regionalni nego internacionalni kôd. Više želi vezati arhitekturu za teren, a manje se prilagođavati novome, te ga istodobno oblikovati. Tu vještinu ima Baragan i Legoretta, a takvog arhitekta Frampton naziva *landscape designerom*. Teren se podvrgava uređenju prema zamisli arhitekture, ali samo u unutarnjem/vanjskom prostoru. Kritički je regionalizam navlastito razvijao simultano urbanističko-arhitektonsko projektiranje kao kulturnu tradiciju utemeljenu na tradiciji "gradova država". Kuće imaju neke fortifikacijske oznake zapamćene iz srednjovjekovnog razdoblja, jer se prošlost može nadomjestiti samo u fragmentima (krhotinama). Tipičan su primjer Bottine kuće, koje imaju endemične arhitektonske oblike regije pa na određeni način markiraju pejzaž. Jednom su one u kontrastu s topografijom i nebom, a drugi se put harmoniziraju s pejzažom. Struktura betonskih blokova na pročelju čini oblike prilagođene silosu ili staji, pa podsjećaju na ruralne građevine. Suprotnog je mišljenja Francesco Moscini, koji smatra da Bottine kuće nemaju sličnosti s pejzažom već teže njegovoj kontinuiranoj i izravnoj promjeni. Oblici imaju oskudne forme gotičke oštine.⁴ Tita Carloni doslovno prepoznaje oblike tradicionalne lombardske kuće (*Casa Robbiani* – Massagno, i *Casa Pfaeffli* – Viganelo i *kuća u Pregassona* – Lugano) građene čvrstim zidom i definirane perforacijama, te Kahnov utjecaj u odjeljivanju prozora od zidnog platna.⁵ S posebnom su pažnjom riješeni ulazi u kuće koji poprimaju oblike naglašenog procjeka u punom zidu (dvostruko pročelje koje omogućuje slobodu oblikovanja – kuće u *Vacallu*, *Mannu* i *Breganzoni*), ili "crni špiljski otvor" kroz koji se ulazi u zaklonište – ljudsku nastambu.

⁴ Botta Portrait, "Domus", 620, 9/1981: 19, 20.

⁵ Architects of Wall and not of this Trilith, "Lotus", 37: 35.

SL. 3. Mario Botta: kuća u Vacallu, 1989.

Izvor • Source
Mario Botta Arhitektura 1980-1990, Gustavo Gili S.A., Barcelone, 1991: 85.

FG. 3. Mario Botta: House in Vacallo, 1989

Uz Bottu je i Tadao Ando, koji propašću feudalnog japanskog društva nakon Drugoga svjetskog rata predlaže "transoptičku arhitekturu" uz regionalnu diferencijaciju i "zatvorenu modernu".⁶

U svojoj superiornosti Frampton teorijski rad Raimunda Abrahama proglašava latentno regionalističkim jer "... projekti evociraju oniričku bit 'mjesta' s neizbježnom materijalnošću građenja".⁷ Iza Framptonove fraze, a u Abrahamovim vizijama (*The Seven Gate to Eden i Kuća s tri zida*) možemo prepoznati odljeve i svete špilje, i egipatske piramide, i grčkog i rimskog hrama, pa je zaustavljeno vrijeme, a onda i transponirano mjesto. Ono je svugdje i nigdje. S posebno naglašenim senzibilitetom želi se stvoriti arheologijom posredovani regionalizam, koji nastaje kada se izmicanjem volumena iste kuće otvaraju vizualni koridori prema arheološkim nalazima. Tako Alessandro Anselmi u *vrtiću u Santa Severini* (Calabria) stvara novi identitet mjesta. Vizualna doslovnost je nadomjestila neposrednu materijalnost.

No uvijek je prisutan i participirajući regionalizam u Le Corbusierovu *vertikalnom gradu u Alžiru* i u realizaciji *stanovanja kompleksa Medicinskog fakulteta u Louvainu* (Bruxelles), koji simulira i historijski regionalizam. Sve je nastalo "spontano" i samo se "reguliralo". Jencks i Silver posebno respektiraju takve sustave kao autohtone vernakularne arhitekture koje su primjeri praktičnog adhociзма.⁸ "Arhitektura bez arhitekata" vedra je i harmonična zgrada koja nema formalnu atraktivnost kuće jer su ta društva bila pošteđena pomoći *glupog* arhitekta. Simuliranjem participirajućeg regionalizma tobože izborom različitih vrsta i veličina prozora te

⁶ K. Frampton, 1986: 30-31.

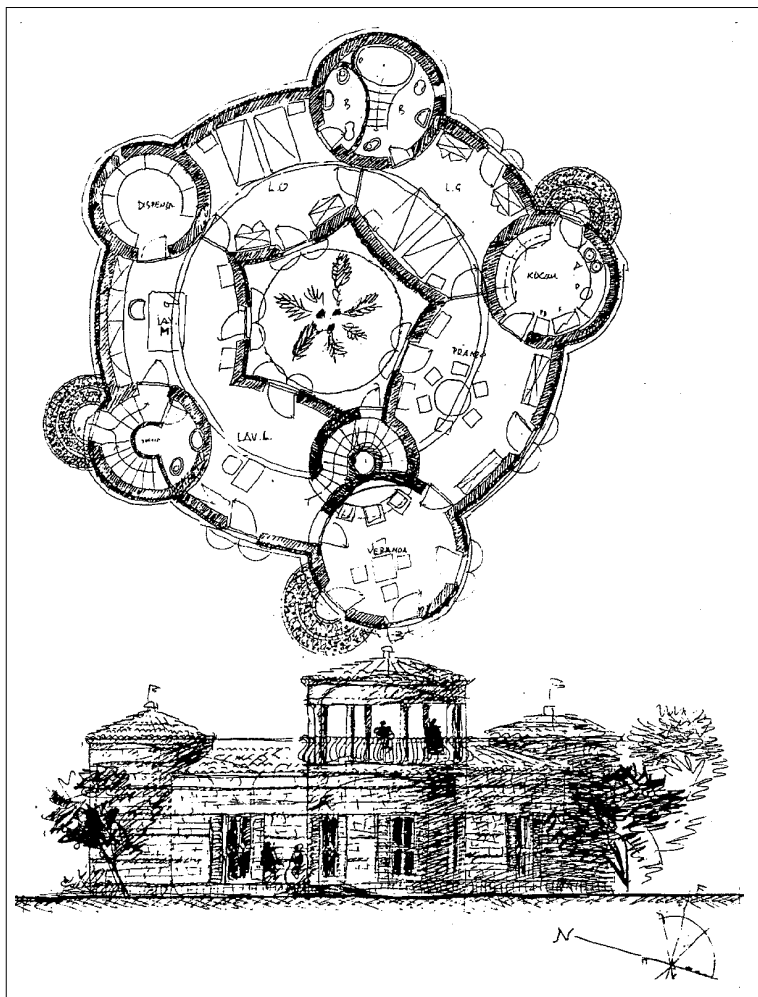
⁷ *Perspektiva kritičkog realizma* – "ČIP" 2/1986: 28.

⁸ Charles Jencks i Nathan Silver: *Adhocism*, Anchor Books Press, New York, 1973: 159.

SL. 4. Mario Ridolfi:
skice za kuću Lina

Izvor • Source
Edizione la Biennale di
Venezia, 1980, The
Presence of the Past: 70.

FG. 4. Mario Ridolfi:
Sketches for the Lina
House

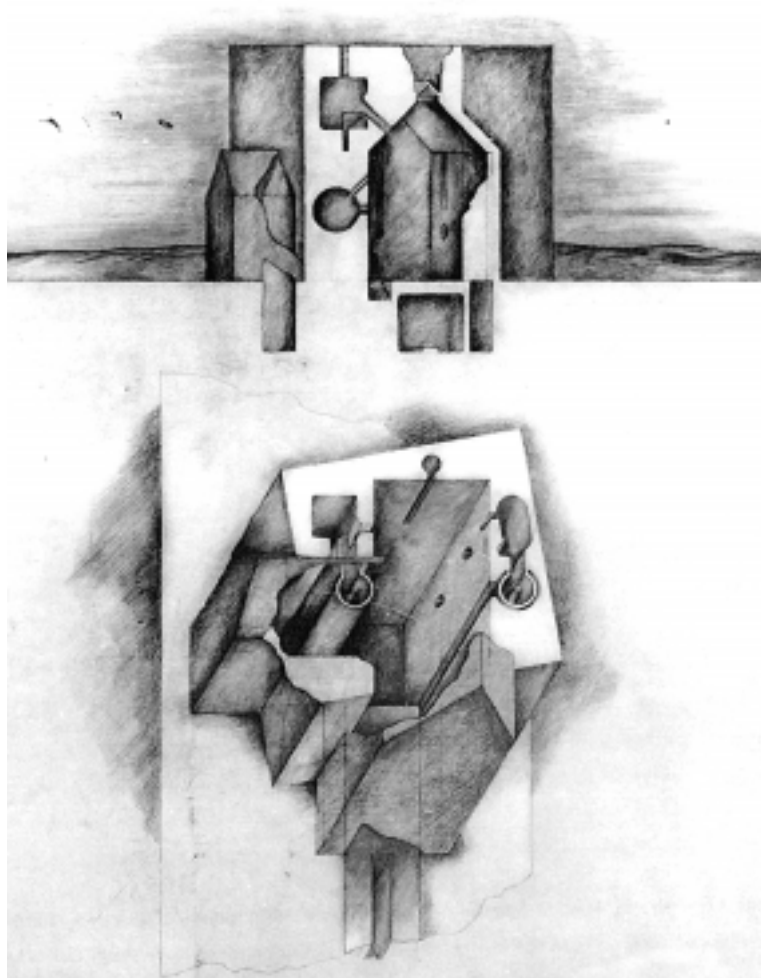

variranjem visina volumena liberalni arhitekt Croll nije uspio iskazati ni regionalno (secesija) ni univerzalno. Hranjen idejama socijalnog pokreta iz 1968. arhitekt pokušava te ideje ugraditi u arhitekturu, pa je rezultat projekcije ideje - "konceptcija korištenja prostora i po formalnom izrazu anarhitektura".⁹

U nas se ne raspravlja o kritičkom regionalizmu jer je svaki spomen regionalizma razumijevao romantizam, što je onda bilo pogrdno (ne biti u svom vremenu). Estetski je funkcionalizam bio sinonim za kritički regionalizam, jer su bile prihvaćene sve intelektualne pretpostavke i stilistički vokabular moderne, ali je samo graditeljska baština bila osnova na kojoj je arhitekt stvarao. Tragalo se za stvaralačkom metodom koja "humanizira dimenzije građevne materije". To su bile riječi prof. dr. Nevena Šegvića iz 1951. godine.¹⁰ Stoga arhitektonsko stvaranje ne polazi od stilskih predložaka već iz života – odozdo. Arhitektov naglašeni nagon za građenjem bio je pod prismotrom povjesničara umjetnosti. No pojedini arhitekti stalno upozoravaju na značenje graditeljske baštine poput D. Salopeka. M. Miličić piše knjigu *Nepoznata Dalmacija*. O

⁹ Ivan Pritenjak, *Bruxelles, Anarhitektura - jedan pokušaj totalne participacije*, "Arhitektura" 166 7/78: 29.

¹⁰ Dubrovačko graditeljstvo 15. i 16. stoljeća.

SL. 5. Raimund Abraham: The Seven Gates to Eden

Izvor • Source
Edizione la Biennale di Venezia - Europa/America
 1978: 101.

FG. 5. Raimund Abraham: The Seven Gates to Eden

značenju kulturne baštine pišu knjige i članke Ž. Čorak, E. Franković (1967), Ž. Domljan (1969), G. Gamulin (1959). Arhitekti nemaju mnogo vremena za dubinske analize već sve prostorne probleme pojednostavnjuju "razbijajući" duge poteze poznatom sintagmom kako treba "razbiti volumen" na mjerilo modul – predmet. Lucidni N. Šegvić uzvikuje: "Kuća se gradi, a ne razbija!"

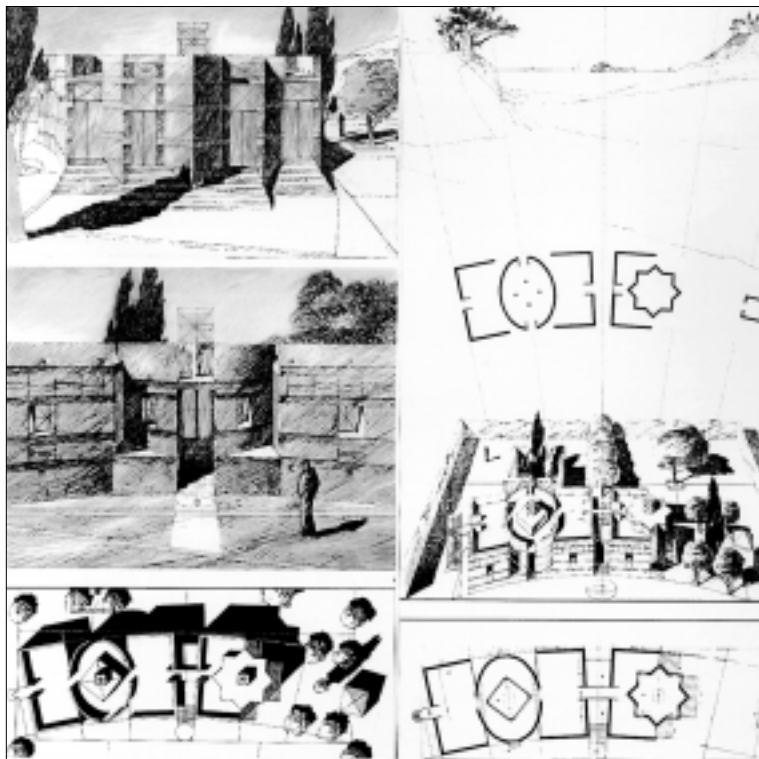
Vrhunski domet naše poslijeratne arhitekture ostvaren je u Zadru kao rezultat visoke kulturne svijesti iskazane koherentnošću strukture i kultiviranjem oblika. Stvaratelji poput A. Albinija, I. Vitića, B. Milića, B. Rašice i M. Kauzlarića u Zadru, N. Šegvića u Splitu i I. Prtenjaka u Dubrovniku (Boninovo) dokazuju kako se arhitektura ne prenosi preskriptivno već refleksivno. Vjerujem da će arhitektonski sklop ulica i trgova u Zadru biti nepresušno vrelo novim naraštajima (a predložak je bio na istočnoj strani trga Božidara Petranovića).

Nakon stambene, hotelska je izgradnja dobila puni zamah u sada već prepoznatljivom kritičkom regionalizmu u djelima De Luce (Poreč i Rab) i M. Salaja – J. De Luce – A. Rožića (Brela), zato što

SL. 6. Alessandro
Anselmi: vrtić u Santa
Severini, Calabria

Izvor • Source
"AA" 9/1981: 22.

FG. 6. Alessandro
Anselmi: Kindergarten
in Santa Severina,
Calabria

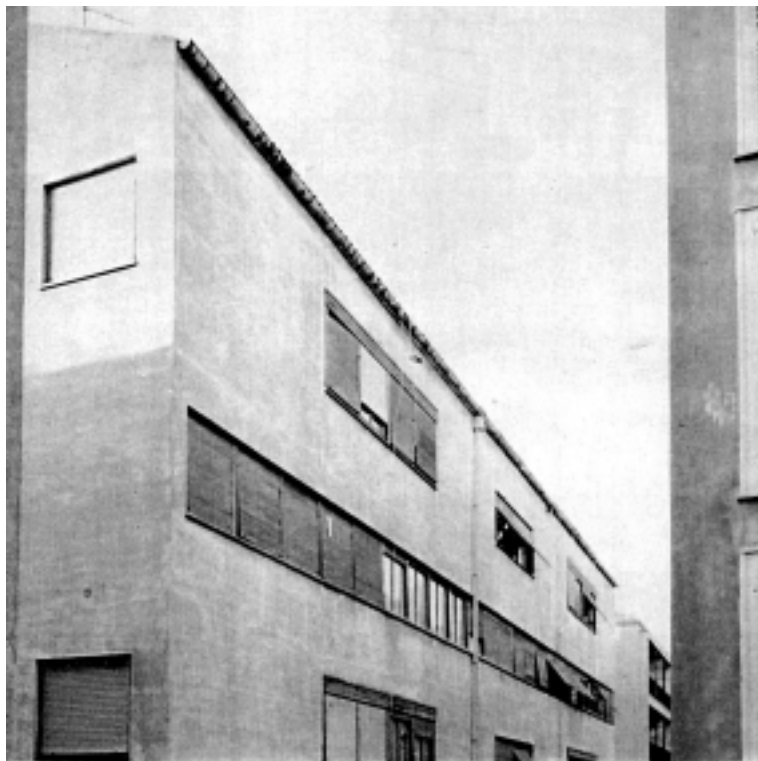

je moderan hotel trebao postati metafora sredozemnoga grada ili manjeg naselja. Mogla se uočiti ne samo simultanost urbanističkoga i arhitektonskog projektiranja nego i – "permutiranje ne samo počela (modula) nego i njegovih skupova".¹¹ Mutiraju se kubističke kutije u plastična tijela pomoću izražajnih oblika pojedine hotelske sobe. Od ideje pojedinosti u cjelini došlo se do igre oblika na svjetlu i sjeni odnosno na tragu novih tendencija – op. arta. Apstraktna se ravnina nije mogla izbjeći. Sve se vratilo u nerazmjer odnosom sobe i hotelskog restorana (*Libertas, Palas, Plat* u Dubrovniku i dr.), pa se na kraju od svega odustalo. Na istom tragu, ali na drugome modelu, modelu *ribarskih naselja*, arhitekti su pokušali hotelske komplekse centrirati između lokalnog konteksta i retorike materijala (kameni zid i klupa kanalice). Realizacije turističkih naselja – *Uvale Scott* (I. Emili), *Kaktusa* (J. Rošin) i *Babina kuka* (V. Richter) izazvale su oštru i neodmjerenu kritiku. Ti modeli hotelske izgradnje bili su sasvim očekivana reakcija na grozna betonska zdanja od Poreča preko Pule do Dubrovnika, pa su i anticipirali pojavu postmoderne arhitekture (historicistički regionalizam).

U kontinentalnom dijelu Hrvatske vjerojatno zbog sporosti građenja i rezerviranog stava prema svemu novome, gradi se mnogo promišljenije. Zato kritički regionalizam nadrašta u kreativniji regionalizam na primjerima *Spomen-doma u Kumrovcu* (B. Šerbetić–I. Filipčić), koji zbog smeđeg krova dobiva zločesti naziv "tirolski" krov – tirolska arhitektura. (Od tada, nažalost, smeđi krov postaje pošast koja se poput virusa širi po cijeloj Hrvatskoj, od obalnog do kontinentalnog područja). Šerbetić i Filipčić nadahnuto su

¹¹ Grgo Gamulin: *Preuranjeni epitafor za postmodernu*, "Arhitektura", 180+1/82: 88.

SL. 7. Alfred Albini:
stambeni blok, Zadar,
1954.

Izvor • Source
"Arhitektura", 196-199/86:
146.

FG. 7. Alfred Albini:
Block of flats, Zadar,
1954

odrezali vrh zagorskog brijega (u maniri Wagnerove škole – Oskar Felgel u Grossglockneru) i artificijelno vratili arhitekturom. U interijerskim rješenjima mnogo su reflektivniji, npr. Begovićeve *Galerija naivne umjetnosti* (Hlebine, 1965) i prepoznatljivi (po otvorenoj krovnoj konstrukciji poput Aalta).

Na tragu arheologijom posredovanog regionalizma izgrađen je *Dom JNA u Šibeniku*, djelo arhitekta Ivana Vitića, koji novo arhitektonsko platno neposredno vezuje na dio sačuvanoga srednjovjekovnog obrambenog zida. Kontrast materijala stakla-kamena (retorika novoga i lokalnoga) nastoji pomiriti parafraziranim oblikom kosog krova (naborana konstrukcija).

Negdje između kritičkoga i latentnog regionalizma možemo smjestiti *prijedlog obnove naselja Bilice* (1945) arhitekta J. Seissela, D. Boltara i M. Miličića. To je briljantan primjer stvaranja koji se temelji na misaonosti, a ne na slučajnosti. Misao se razvija od urbanoga prema arhitektonskome.

Ideju čistoga latentnog regionalizma, poput nepomućenog kristala, ponudio nam je Ivan Crnković projektom *A House with Six Identical Rooms* (Schinkenchiku, 1983). Reakcija dogmatičara moderne bila je vrlo burna, ali nikad otvorena i javna. Postaviti misao kuće na konceptu zagorskog dvorca u kojemu svi sadržaji imaju jednaku tlocrtnu površinu (od dnevnog boravka do kupaonice) značilo je razoriti osnove stambene i ine arhitekture koje su se temeljile na idiotskim zahtjevima društveno usmjerene izgradnje (normativni utilitarizam). Stvorena je nesretna serijska proizvodnja s "pila gabaritima" na "entu impotenciju". Ljudi, zaduženi od

SL. 8. Neven Šegvić:
poslovno-stambena
zgrada, Split, 1965.

Izvor • Source
"Arhitektura", 196-199/86:
182.

FG. 8. Neven Šegvić:
Residential and
business block, Split
1965

SL. 9. Bruno Milić:
stambeno-poslovna
zgrada sa kinom i
hotelom "Forum", 1965.

Izvor • Source
"Arhitektura", 196-199/86:
183.

FG. 9. Bruno Milić:
Residential and
business block with
cinema and Forum
Hotel, Zadar, 1965

SL. 10. Julije de Luca:
hotel "Neptun", Poreč,
1968.

Izvor • Source
"Arhitektura", 196-199/86:
190.

FG. 10. Julije de Luca:
Neptun Hotel, Poreč
1968

tadašnjeg SIZ-a za stanovanje, s inkvizitorskom su revnošću kontrolirali veličinu različitih tipova stanova i koeficijente odnosa punoga i otvorenoga na pročelju. Stoga je Crnkovićev projekt pružao nadu u promjenu društvene svijesti. No onima koji su umorni od silnog relativizma pomoći će misao prof. dr. Milana Preloga: "Pojavama prošlosti može se pristupiti na dva načina: zazivajući ih u pomoć ili ih vraćajući u njihovo vrijeme. Jedno je historicizam, a drugo je historija".¹²

Na kraju je, čini se, dekonstrukcija konačno riješila odnos između regionalnoga i univerzalnoga. Napuštanjem Euklidove geometrije i proučavanjem dilatacijskih simetrija, fraktala i atraktora arhitekti će ponirati u strukturu DNA kiselina da bi odredili svoj strukturalni, a onda i morfološki izbor za pojedinu kuću. Oni koji su tražili bilo kakav smisao arhitekture u konstrukciji, a pogotovo u logici konstrukcije, morat će se prekvalificirati.

Je li ponovno došlo vrijeme pisanja novih manifesta?

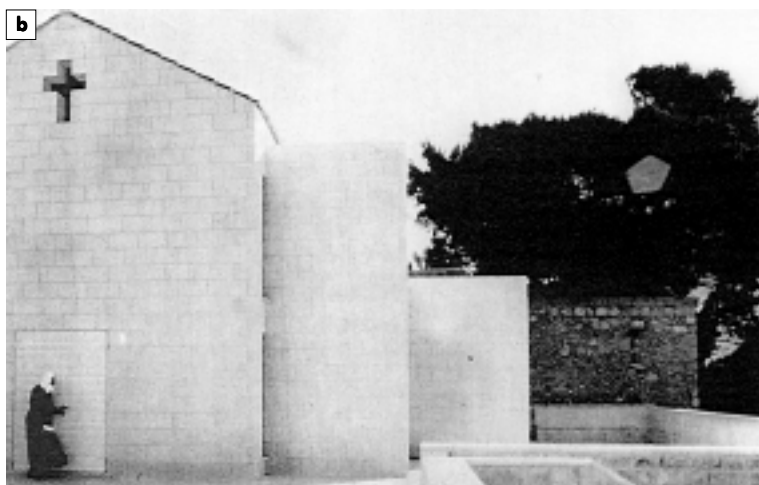
■

¹² M. Prelog, *Uz probleme valorizacije historicizma*, "Život umjetnosti" br. 26/27, 1978: 7.

SL. 11. a, b, Ivan Ptenjak: župni centar na Boninovu, Dubrovnik, 1980.

Izvor • Source
"Arhitektura", 196-199/86: 252.

FG. 11. a, b, Ivan Ptenjak: Parish hall in Boninovo, Dubrovnik 1980

SL. 12. Branko Žnidarec: hotel "Adriatic II", Opatija, 1971.

Izvor • Source
"Arhitektura", 196-199/86: 215.

FG. 12. Branko Žnidarec: Adriatic II Hotel, Opatija 1971

SL. 13. Andro Čičin-Sain i Žarko Vincek: hotel "Dubrovnik Palas", Dubrovnik, 1972.

Izvor • Source
"Arhitektura", 196-199/86: 213.

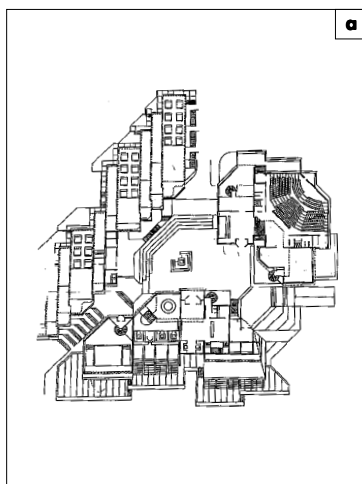
FG. 13. Andro Čičin-Sain and Žarko Vincek: Dubrovnik-Palas Hotel, Dubrovnik 1972

SL. 14. Jerko Rošin: hotel "Kaktus", Supetar, Brač, 1977.

Izvor • Source
"Arhitektura", 196-199/86: 242.

FG. 14. Jerko Rošin: Kaktus Hotel, Supetar-Brač 1977

a

b

SL. 15. a i b, Ivan Filipčić i Berislav Serbetić: Spomen dom boraca NOR-a i omladine Jugoslavije, Kumrovec, 1974.

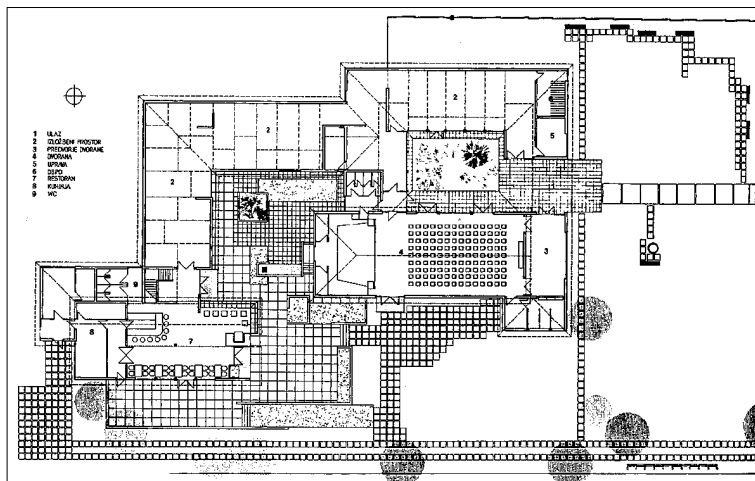
Izvor • Source
"Arhitektura", 196-199/86: 226.

FG. 15. a & b Ivan Filipčić and Berislav Serbetić: Memorial Home, Kumrovec 1974

SL. 16. Miroslav Begović: Galerija naivne umjetnosti, Hlebine, 1968.

Izvor • Source
"Arhitektura", 196-199/86:
188.

FG. 16. Miroslav Begović: Gallery of Naive Art, Hlebine 1968

SL. 17. Ivan Vitić: Dom JNA, Šibenik, 1961.

Izvor • Source
"Arhitektura", 196-199/86:
171.

FG. 17. Ivan Vitić: Army Hall, Šibenik 1961

SL. 18. Ante Rožić: Turistički centar, Brela, 1970.

Izvor • Source
"Arhitektura", 196-199/86:
204.

FG. 18. Ante Rožić: Tourist centre, Brela 1970

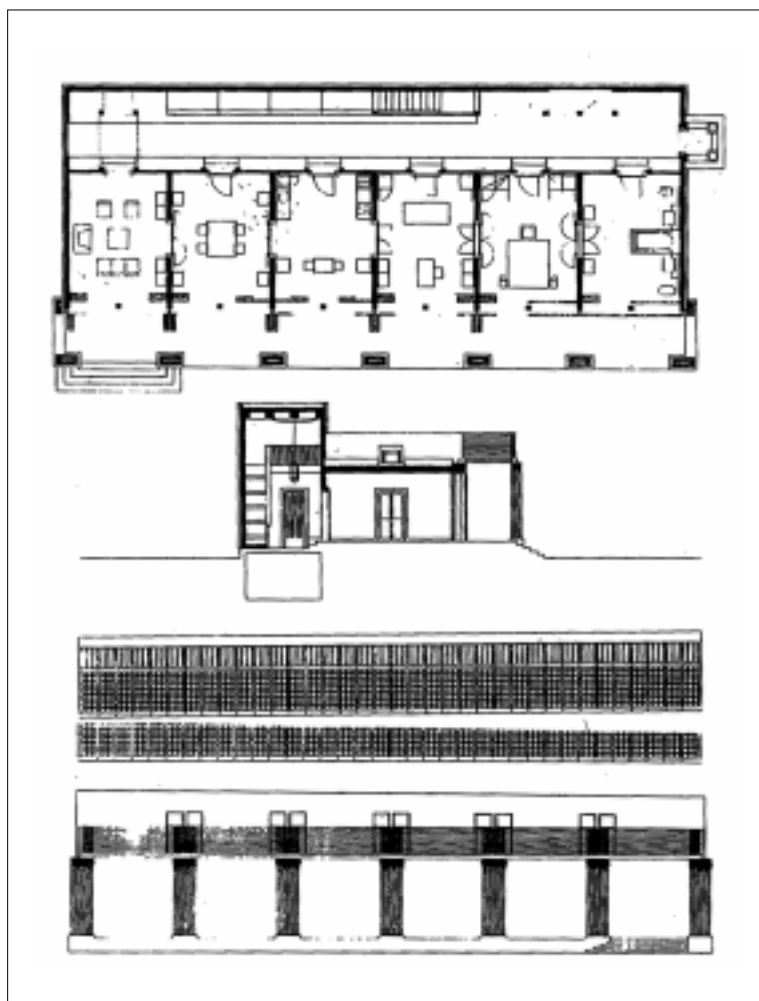

SL. 19. Josip Seissel, Dragan Boltar, Mirko Miličić: obnova naselja, Bilice, 1945.

Izvor • Source
"Arhitektura", 196-199/86: 132.

FG. 19. Josip Seissel, Dragan Boltar, Mirko Miličić: Reconstruction of a village, Bilice 1945

SL. 20. Ivan Crnković: kuća s povijesnim i lokalnim obilježjem, floor, fasada, 1983.

Izvor • Source
"Arhitektura", 196-199/86: 96.

FG. 20. Ivan Crnković: House with historical and local features, 1983

Literatura • Bibliography

1. **Carloni, T.** *Architects of Wall and not of this Trilith*, "Lotus" 37.
2. **Frampton, K.** (1986), *Perspektiva kritičkog realizma*, "ČIP" 1: 30-31.
3. **Frampton, K.** (1986), *Perspektiva kritičkog realizma*, "ČIP" 2: 28-30.
4. **Gamulin, G.** (1982), *Preuranjeni epitafor za postmodernu*, "Arhitektura", 180+1: 87-91.
5. **Jencks, C. i Silver, N.** (1973), *Adhocism*, Anchor Books Press, New York.
6. **Moscini, F.** (1981), *Botta Prtrait*, "Domus", 620, 9: 19-20.
7. **Prelog, M.** *Uz probleme valorizacije historicizma*, "Život umjetnosti", 26/27: 7.
8. **Prtenjak, I.** (1978), *Arhitektura – jedan pokušaj totalne participacije*, "Arhitektura", 166+7: 29.
9. **Schnaidt, C.** (1965), *Hannes Meyer*, Verlag Arthur Niggli, Teufen AR.
- Slike 7-21 preuzete su iz Kataloškog priloga objavljenog uz tekst:
10. **Šegvić, N.** (1986), *Stanje stvari, jedno viđenje 1945-1985*, "Arhitektura", XXXIX (196-199): 118-280.
11. **Šegvić, N.** (1992), *O hrvatskoj arhitekturi*, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

SL. 21. Miroslav Begović:
Galerija naivne
umjetnosti, Hlebine,
1968

FG. 21. Miroslav
Begović: Gallery of
Naive Art, Hlebine,
1968

Summary • Sažetak**From the Regional to the Universal and Back**

Modern and post-modern architects used regionalism to show that they valued both regional and universal expression. This gave rise to types like: historical, historicistic, realistic, critical, regional, latent and archaeology-mediated, and participatory realism. All types of regionalism resist dogma, but they vary in approach from making use of the local context with its specific topographical configuration, to making use of the language of material (a traditional or a kind of neo-brutalist expression). Modern architecture approached regionalism in two ways, either as a peripheral phenomenon with a life of its own, or by grafting rationalistic norms and types onto provincial culture. This resulted in critical and creative regionalism, which sometimes developed into parallel urban and architectural design as part of cultural tradition cultivated on the morphology of the "city-state". Post-modern architects were not encumbered by pure and original forms but instead combined forms in a self-satisfied manner. They did not hesitate to use backdrops, rents, apocalyptic visions and archaeological finds. In Croatia we shrank from mentioning regionalism of any kind because this implied a belittling kind of romanticism. The synonym aesthetic functionalism was used instead, something like Communism with a "human form". Two regions in Croatia are especially architecturally vital. The first is the coastal region where construction can be divided into two periods: post war residential reconstruction in Zadar, and the later flourishing tourist development which used the structure of urban settlements as a model for building hotels. In the continental region construction was less intense so there was more time to give greater thought to architecture. However, it seems that deconstruction has finally solved relations between the regional and the universal.

Ivan Juras

PROSTOR

ISSN 1330-0652
CODEN PORREV
UDK • UDC 71/72

GOD. • VOL. 4(1996)
BR. • NO. 2(12)
STR. • PAG. 133-455
ZAGREB, 1996.

srpanj - prosinac • July - December

I. Juras: Od regionalnoga do univerzalnoga ...

Pag. 201-218